

מהם הצרכים החברתיים-רגשיים של ילדים מחוננים?

Webb, J. T. (1994). [Nurturing Social-Emotional Development of Gifted Children](#)

[ראה גם טבלה מצורפת](#)

הכינו: ד"ר אסנת בינשטוק, אריאלה שקד

צרכים של ילדים מחוננים דומים במידה רבה לאלו של ילדים אחרים. הם עוברים את אותם שלבי התפתחות, למרות שלעיתים קרובות זה קורה בגיל צעיר יותר (ווב וקלארק 1993). ילדים מחוננים עומדים בפני אותן בעיות מגבילות כגון עוני במשפחה, התעללות או אלכוהוליזם. אולם חלק מן הצרכים והבעיות מופיעים לעיתים קרובות יותר בקרב ילדים מחוננים.

סוגי הבעיות:

קל יותר להמשיג את הצרכים של ילדים מחוננים במונחים הקשורים לצרכים שעולים בעקבות אינטראקציה עם מבנים סביבתיים כגון משפחה, ביה"ס או השתייכות תרבותית, וצרכים פנימיים של הילדים הללו הקשורים למאפיינים הייחודיים לילד המחונן. רצוי להתייחס אל מספר תכונות אישיותיות ואינטלקטואליות המאפיינות ילדים מחוננים. מאפיינים אלו יכולים להיות נקודות חוזק אך גם יכולים להוות מקור אפשרי לבעיות (קלארק 1992, סיגוי 1974). מאפיינים שכחים במיוחד מוצגים [בטבלה](#).

מאפיינים אלו הנם לעיתים רחוקות בעייתיים כשהם עומדים בפני עצמם. לעיתים קרובות יותר שילובים שונים של מאפיינים אלו מובילים לדפוסי התנהגות כגון:

- א. **התפתחות לא אחידה** – מיומנויות מוטוריות, במיוחד מיומנויות של מוטוריקה עדינה, לעיתים קרובות מתפתחות יותר לאט מאשר יכולות המשגה קוגניטיבית, במיוחד בקרב ילדים מחוננים בגיל הרך (ווב & קליין 1993). ילדים אלו יכולים לראות בעיני רוחם את מה שהם רוצים לעשות, לבנות או לצייר, אולם המיומנויות המוטוריות החסרות לא יאפשרו להם להשיג את מטרותיהם. כתוצאה מכך הם עלולים לחוש תסכול רב שיבוא לידי ביטוי בהתפרצויות רגשיות.
- ב. **יחסים עם בני הגיל** – ילדים מחוננים בגיל הרך ובכיתות הנמוכות של ביה"ס היסודי (במיוחד מחונני על) נוטים לארגן אנשים ודברים. חיפושם אחר עקבות בא לידי ביטוי במיוחד בחוקים שהם מנסים להחיל על אחרים. הם ממציאים משחקים מורכבים ומנסים לארגן את חבריהם למשחק ובכך יוצרים לעיתים קרובות תרעומת בקרב בני גילם.
- ג. **ביקורת עצמית מוגזמת** – היכולת של ילדים מחוננים לצפות אפשרויות ואלטרנטיבות יכולה לאפשר להם לראות דמיונות אידיאליסטיים לגבי מה שהם יכולים להיות, ובו בזמן לנזוף בעצמם בגלל שהם רואים כיצד הם נכשלים להיות אידיאל זה (אדרהולט-אליוט 1989, פאוול & האדן 1984, וויטמור 1980).
- ד. **פרפקציוניזם** – השילוב בין היכולת של הילד המחונן לראות כיצד יוכל לפעול באופן אידיאלי לבין אינטנסיביות רגשית, מוביל ילדים מחוננים רבים לפתח ציפיות לא ריאליות מעצמם. כ-15%-20% מהילדים המחוננים במיוחד עלולים להיות מעוכבים באופן

משמעותי בשלבים מסוימים במהלך לימודיהם, ואף גם בהמשך חייהם בשל פרפקציוניזם.

- ה. **הימנעות מלקיחת סיכון** – באותה דרך בה רואים ילדים מחוננים אפשרויות לפעולה, הם גם חוזים בעיות אפשריות בביצוע פעילויות אלו. הימנעות מבעיות אפשריות יכולה להתבטא גם הימנעות מלקיחת סיכון, ויכולה לגרום לתת-משיגות (ויטמור 1980).
- ו. **ריבוי יכולות (multipotentiality)** – לילדים מחוננים לעיתים קרובות יש מספר יכולות מפותחות, דבר היכול להביאם לצאת מגדרם במעורבות בפעילויות מגוונות. למרות שלרוב מצב זה אינו מהווה בעיה עבור הילד המחונן, הוא יכול ליצור בעיות במשפחה כמו גם במצבים של אי ודאות כאשר עליהם לקבל החלטות לגבי בחירת קריירה (קאר 1985, 1991).
- ז. **ילדים מחוננים בעלי מוגבלויות** – נכויות גופניות יכולות להחיש קשיים רגשיים וחברתיים. יכולת אינטלקטואלית גבוהה המלווה בקשיים מוטוריים, כגון בשיתוק מוחין, יכולה למנוע ביטוי של הפוטנציאל השכלי. לקויות ראייה או שמיעה או לקויות למידה יכולות לגרום לתסכול. ילדים מחוננים בעלי מוגבלויות נוטים להעריך עצמם יותר על בסיס דברים שאינם יכולים לעשות מאשר על בסיס יכולותיהם עיקריות והחשובות (ויטמור & מייקר 1985).

בעיות הנובעות ממקורות חיצוניים:

חוסר הבנה או תמיכה בילדים מחוננים, ולעיתים אף אמביוולנטיות או עוינות, יוצרים בעיות משמעותיות (ווב & קליין 1993). חלק מדפוסי הבעיות השכיחים הנם:

- 1. תרבות ונורמות בית ספריות** – ילדים מחוננים, בהגדרתם, הנם יוצאי דופן בהשוואה לבני גילם, לפחות ביכולותיהם הקוגניטיביות, וזקוקים לחוויות חינוכיות שונות (קליין & ווב 1992). בתי ספר לעומת זאת מקבצים ילדים בדרך כלל על פי גילם. לילד מחונן יש לעיתים קרובות דילמה – להיות קונפורמי ולהיענות לציפיות הסביבה אשר מותאמות לילד הרגיל או להיחשב לנונקונפורמיסט.
- 2. ציפיות של אחרים** – ילדים מחוננים – בפרט אלו שהנם יותר יצירתיים- אינם קונפורמיים. נוך-קונפורמיסטים מטבעם מפריים או מאתגרים מסורות, נהלים וטקסים, חוקים או ציפיות. התנהגויות כאלו לעיתים קרובות גורמות לחוסר נחת בקרב אחרים. ילד מחונן, הרגיש לחוסר הנחת של האחרים, עלול להסתיר מהם את יכולותיו הגבוהות.
- 3. יחסים עם בני הגיל** – מי הם בני הגיל עבור הילד המחונן? ילדים מחוננים זקוקים למספר קבוצות של בני גיל מאחר ותחומי העניין שלהם הנם מגוונים. רמת יכולתם הגבוהה מקדימה את זו של בני גילם ועשויה לעודדם למצוא קשר עם ילדים בוגרים מהם. הם יכולים לבחור בני גיל על ידי קריאת ספרים (האלסטד 1994). ילדים כאלה לעיתים קרובות נחשבים כמתבודדים. הקונפליקט בין התאמה לקבוצת בני הגיל לבין הצורך בפרטיות יכול להיות מלחיץ עבורם.
- 4. דיכאון** – במובן של להיות כועס על עצמו או להיות במצב של חוסר שליטה או בעל שליטה מועטה. במספר משפחות, הערכה מתמדת או ביקורת על ביצוע של הילד או של אחרים – הנן בגדר מסורת. כל נטייה טבעית להערכה עצמית עלולה להיות מנופחת.

דיכאון ותת משיגות אקדמית יכולות לכן להתגבר. לעיתים גם השמה לא מתאימה יכולה לגרום לילדים מחוננים לחוש שהנם לכודים בעולם הנע באיטיות. דיכאון יכול להיגרם אז כתוצאה מתחושת הילד שהוא לכוד במצב שאינו בר שינוי.

5. **יחסים בתוך המשפחה** - משפחות משפיעות במיוחד על התפתחות של יכולת חברתית ורגשית. כאשר ישנן בעיות, זה אינו משום שההורים באופן מודע מחליטים ליצור קשיים לילדים מחוננים אלא משום שהורים חסרים מידע על ילדים מחוננים, או חסרים תמיכה להורות מותאמת, או כאשר הם מנסים להתמודד עם בעיותיהם הלא פתורות (אשר יכולות לנבוע מניסיונם שלהם כמחוננים).

מניעת בעיות:

- **הליכה לקראת הורים** – הורים חשובים במיוחד במניעת בעיות רגשיות וחברתיות של ילדיהם. הוראה, כל שתהיה מצוינת או תומכת, יכולה לעיתים קרובות לפעול כנגד הורות לא מותאמת. סביבה משפחתית תומכת מאידך יכולה לפעול כנגד חוויות בלתי נעימות של הילד המחונן בבית הספר. להורים נחוץ מידע אם עליהם לפעול בטבעיות באופן מיטבי ולבצע שליחות נבונה עבור ילדיהם.
- **מיקוד בהורים של ילדים צעירים** – בעיות נמנעות בדרך הטובה ביותר כאשר ההורים מעורבים בחיי ילדיהם הצעירים. הורים במיוחד חייבים להבין את המאפיינים שגורמים לילדים מחוננים להיראות שונים או מקשים.
- **חינוך ומעורבות של אנשי בריאות ובריאות הנפש** – מאמצים מרוכזים צריכים להיעשות על מנת לגרום למעורבות של מקצועות אלו ברמה ארצית ומקומית בתוכניות חינוכיות הקשורות לילדים מחוננים. רופאי ילדים, פסיכולוגים ומטפלים אחרים מקבלים מעט הכשרה לעבודה עם ילדים מחוננים ולכן מתקשים לתת תמיכה מספקת להורים (ווב & קליין 1993).
- **שימוש בגמישות חינוכית** – ילדים מחוננים זקוקים לחינוך שונה וליותר התנסויות חינוכיות גמישות. כאשר ילדים באים ממשפחות רב תרבותיות או מעוטות יכולת - גמישות חינוכית והליכה לקראת ילדים אלו נחוצה במיוחד. שבע אפשרויות חינוכיות גמישות שהנן קלות יחסית להטמעה ברוב בתי הספר הנן (עפ"י : Cox, Daniel & Boston, 1985):
 - כניסה מוקדמת לבית הספר
 - דילוג על שנת לימודים
 - שיעורים ברמה מתקדמת
 - שיעורים מרוכזים
 - התקדמות נמשכת במסגרת הכתה הרגילה
 - שילוב בשיעורים מתקדמים
 - מתן נקודות זיכוי במבחנים.אפשרויות אלו מבוססות על מסוגלות ועל יכולת מוכחת, יותר מאשר על הקבצה שרירותית לפי גיל.

- **יצירת קבוצות דיון של הורים** – אופייני הוא שלהורי ילדים מחוננים יש מעט הזדמנויות לדבר עם הורי ילדים מחוננים אחרים. קבוצות דיון מספקות הזדמנויות לשתף בטיפים של הורות וחוויות של גידול ילדים. חוויות אלו מספקות פרספקטיבה כמו גם מידע ייחודי (ווב & דורייז 1993).

נספח:

בעיות אפשריות המשויכות לאיפיונים של ילדים מחוננים Nurturing Social- Emotional Development Of Gifted Children James T. Web, 1994

מאפיינים התנהגותיים	איפיונים
מגלים חוסר סובלנות לאיטיות של אחרים. לא אוהבים רוטינה ותרגול. עשויים להתנגד ללמידה של מיומנות יסוד.	רוכשים ומשמרים מידע במהירות
דורשים תשומת לב שואלים שאלות מביכות, מתנגדים להכוונה של מבוגר. זקוקים לגרייה מתמדת, נתפסים לעיתים כהיפראקטיבים.	מגלים סקרנות אינטלקטואלית, מונעים ע"י מוטיבציה פנימית וחיפוש אחר משמעות.
הרעיונות/ צורת החשיבה והניסוח יכול להיות מורכב מידי ולכן לא ברור לאחרים. מתנגדים לשאלות תהליכיות, לתרגול ולאימון.	יכולת / תפיסה טובה גם לדברים מופשטים, נהנים מפתרון בעיות ופעילות אינטלקטואלית.
קושי לקבל דברים שהם לא לוגיים, כמו רגשות, מסורת, או דברים שקשורים לאמונה.	מסוגלים לנתח ולהבין סיבה ותוצאה.
קושי להיות פרקטים. מצפים מאחרים שיהיו להם ערכים דומים.	אוהבים אמת, הגינות, צדק ומשחק הוגן.
מציבים חוקים ויכולים להראות שתלתיים, חוצפנים, דומיננטיים.	אוהבים לארגן דברים ואנשים לתבניות ומסגרות. מחפשים שיטתיות – סיסטמטיות.
יכולים להשתמש במילים כדי להימנע או לברוח מסיטואציות, נעשים משועממים מביה"ס וקבוצת הגיל שלהם, נראים על ידי אחרים כיודעים כבר הכל.	יש להם אוצר מילים רחב ויכולת ביטוי קולחת. יש להם ידע רחב בתחומים רבים ועדכניים.
ביקורתיים, חסרי סובלנות לאחרים. יכולים להיכנס לדיכאון או להתייאש, פרפקציוניסטים.	יש להם ציפיות גבוהות, חושבים באופן בקורתי, יש להם בקורת עצמית גבוהה ועסוקים כל הזמן גם בלהעריך ולבקר אחרים.
לפעמים הם "פתיי", אפשר לרמות אותם, תמימים. מיקוד יתר באינפורמציה לא אמינה או לא חשובה.	מתבוננים באופן נלהב, מעמיק מוכנים לקבל את הלא מקובל החריג, פתוחים לניסיונות חדשים, לחוויות חדשות.
עלולים להרוס תוכניות, או לדחות / לא להסכים למשהו שהוא כבר מוסכם וידוע. נראים ע"י אחרים כשונים, מוזרים חריגים.	יצירתיים ובעלי רעיונות מקוריים. אוהבים למצוא דרכים חדשות לעשות דברים.
מתנגדים להפרעות, נוקשים, עקשנים. מתמקדים במה שמעניין אותם בלבד.	יש להם יכולת ריכוז אינטנסיבית. הם מקדישים תשומת לב לאורך זמן לתחומי העניין שלהם.

	ההתנהגות שלהם מונחת ע"י מטרות. הם עקביים.
רגישות לביקורת או לדחייה חברתית. זקוקים להכרה ולהערכה יכולים להרגיש שונים לא שייכים דחויים.	בעלי רגישות וכמיהה להיות מקובל ומוערך.
תסכול מחוסר פעילות. הלהיטות שלהם יכולה להפריע לאחרים לסדר היום, תכנון של אחרים. זקוקים לגירוי מתמשך יכולים להיראות כהיפר אקטיביים.	אנרגטיים, ערניים, בעלי דחף חזק- נלהבים להוטים משתוקקים. יש להם תקופות של מאמצים אינטנסיביים.

מקורות:

Adderholt-Elliott, M. (1989). Perfectionism: What's so bad about being good? Minneapolis: Free Spirit.

Clark, B. (1992). Growing up gifted. New York: Merrill.

Cox, J., Daniel, N., & Boston, B.O. (1985). Educating able learners: Programs and promising practices. Austin, TX: University of Texas Press.

Halsted, J.W. (1994). Some of my best friends are books: Guiding gifted readers. Dayton, OH: Ohio Psychology Press.

Kerr, B. (1991). A handbook for counseling the gifted and talented. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Kerr, B.A. (1985). Smart girls, gifted women. Dayton, OH: Ohio Psychology Press.

Kleine, P.A., & Webb, J.T. (1992). Community links as resources. In Challenges in gifted education: Developing potential and investing in knowledge for the 21st century (pp. 63-72). Columbus, OH: Ohio Department of Education.

Powell, P.M., & Haden, T. (1984). The intellectual and psychosocial nature of extreme giftedness. Roeper Review, 131-133.

Seago, M. (1974). Some learning characteristics of gifted children. In R. Martinson, The identification of the gifted and talented. Ventura, CA: Office of the Ventura County Superintendent of Schools.

Webb, J.T., & DeVries, A.R. (1993). Training manual for facilitators of SENG model guided discussion groups for parents of talented children. Dayton: Ohio Psychology Press.

Webb, J.T., & Kleine, P.A. (1993). Assessing gifted and talented children. In J. Culbertson and D. Willis (Eds.), Testing young children (pp. 383-407). Austin, TX: PRO-ED.

Whitmore, J.R. (1980). Giftedness, conflict and underachievement. Boston: Allyn & Bacon.

Whitmore, J.R., & Maker, C.J. (1985). Intellectual giftedness in disabled persons. Rockville, MD: Aspen.

